

**Mehmonxona biznesida boshqaruv hisobotini shakllantirish.
Формирование управленческого отчета в гостиничном бизнесе.
Formation of management reports in the hotel business.**

Asqarova Lobarhon Usmanjanovna

Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти

Аннотация: Ушбу мақолада mehmonxona biznesida boshqaruv hisobini yuritishning o'ziga xos xususiyatlarini ўрганилган. Mehmonxona biznesida boshqaruv hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalarni organish asosida faоliятни илмий-услугий жиҳатлари баён этилган.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности управленческого учета в гостиничном бизнесе. На основе изучения зарубежного опыта по организации управленческого учета в гостиничном бизнесе описаны научные и методические аспекты деятельности.

Abstract: This article examines the peculiarities of management accounting in the hotel business. Based on the study of foreign experiences on the organization of management accounting in the hotel business, the scientific and methodological aspects of the activity are described.

Калит сўзлар: boshqaruv hisobi, mehmonxona biznesi, mavsumiy tabiat, mas'uliyat markazlari, Xalqaro moliyaviy hisobot, daromad, Xarajatlar.

Ключевые слова: управленческий учет, гостиничный бизнес, сезонность, центры ответственности, международная финансовая отчетность, доходы, расходы.

Key words: management accounting, hotel business, seasonal nature, responsibility centers, International financial reporting, income, expenses.

Ichki buxgalteriya hisobini isloh qilish sharoitida uning nazorat va tahliliy funktsiyalari alohida ahamiyatga ega bo'lib, ularning to'liq amalga oshirilishi

kapital egalari va buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarida taqdim etilgan ma'lumotlardan boshqa foydalanuvchilarning manfaatlarini himoya qiladi. Shu munosabat bilan, boshqaruv hisobi tizimi doirasida amalga oshirilgan xarajatlarni boshqarish jarayoni muhim ahamiyatga ega bo'lib, uni samarali tashkil etish faqat buxgalteriya hisobi jarayoni korxonada faoliyatining ko'lami va tabiatiga maksimal darajada mos kelishi mumkin bo'ladi.

Mehmonxona majmuasi korxonalarida buxgalteriya hisobi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu iqtisodiy jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liqdir. Mehmonxona xizmatlarini ko'rsatish doirasida amalga oshiriladigan bir nechta faoliyat turlarini, xususan: joylashtirish xizmatlari, ovqatlanish xizmatlari va transport va dam olish faoliyatini birlashtiradi. Mehmonxona biznesiga xos bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan samarali boshqaruv hisobini tashkil etish buxgalteriya hisobining asosiy ob'ektiga aylanadi, ayniqsa mehmonxona biznesida buxgalteriya hisobini tashkil qilishni tartibga soluvchi qonunchilik bazasi nomukammal bo'lib, tashkiliy hisobning aniq ta'rifini o'z ichiga olmaydi. Asosiy ishlab chiqarish va soliq hisobini yuritish qoidalari, har bir aniq holatda mutaxassislarning professional fikrini shakllantirish imkoniyatini qoldirib, shu bilan birga noto'g'ri qaror qabul qilgan taqdirda boshqaruv xodimlarining mas'uliyatini oshiradi. Mehmonxona xizmatlarini ko'rsatish xarajatlarini hisobga olish natijasida qayta ishlanishi kerak bo'lgan ma'lumotlar majmuasining murakkablik darajasi va hajmi ma'lumot to'plash jarayonini tashkil qilishni takomillashtirish, uni talqin qilish usullarini ishlab chiqish, shuningdek tezligini oshirish zarurligini belgilaydi. Foydalanuvchilarga ular o'rnatgan parametrlarga muvofiq uzatishni taqozo qiladi. Yagona USALI tizimidan foydalangan holda mehmonxona biznesida boshqaruv hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish natijalari shuni xulosa qilish imkonini beradiki, uni mahalliy mehmondo'stlik sanoati sharoitlariga moslashtirish natijasida to'planishi haqida turli xil ma'lumotlarni olish mumkin. Ishda Ozbekistonda buxgalteriya hisobini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar, shuningdek, mehmondo'stlik sohasida xizmatlarni tashkil etish va mehmonxona

biznesida boshqaruv hisobini yuritishning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqadigan xalqaro hujjatlar qo'llaniladi.

Mehmonxona xo'jaligi iqtisodiy faoliyat turi sifatida ma'lum bir hududga dam olish, ish uchrashuvlari yoki shaxsiy maqsadlarda kelgan odamlarga haq evaziga xizmatlar ko'rsatish va tashkil etishni o'z ichiga oladi, mehmonxona biznesi esa rivojlanayotgan tadbirkorlik faoliyati turidir. Mehmondo'stlik sanoati sohasida va fuqarolarni uy-joy, oziq-ovqat bilan ta'minlash, shuningdek, maishiy xizmat ko'rsatish va dam olish masalalarini hal qilishga qaratilgan. Ozbekistonda mehmonxona biznesini tartibga solish qoidalarini o'rganish va umumlashtirish, mehmonxona biznesini sertifikatlashtirish, attestatsiyadan o'tkazish va standartlashtirish tizimi yo'qligini aniqlashga imkon berdi, buning uchun tartiblari majburiy bo'lgan xorijiy amaliyotga nisbatan ishonchlilik, xavfsizlik, sifatning rasmiylashtirilgan mezonlariga muvofiq mehmonxona xizmatini o'z maqsadiga moslashtiradigan zarur talablarga muvofiqligidir. Mehmonxona korxonalari aholiga xizmat ko'rsatishga qaratilgan faoliyat majmuasi bo'lgan xizmat ko'rsatish sohasining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu turdagi faoliyatning o'ziga xos xususiyati shundaki, iste'molchilarga taklif etilayotgan mahsulot boshqaruv hisobini tashkil etishda yodda tutilishi kerak bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan xizmat ko'rinishida taqdim etiladi. Ular orasida quyidagilar alohida ajralib turadi:

- ishlab chiqarish va iste'molning bir vaqtning o'zida bo'lmagan jarayonlari;
- cheklangan saqlash hajmi;
- mehmonxona xizmatlarining dolzarbligi;
- ishlab chiqarish jarayonida xodimlarning keng ishtiroki;
- mavsumiy tabiat;
- mehmonxona xizmatlarining o'zaro bog'liqligi
- sayohat maqsadi.

Natijada, ushbu ro'yxatni mehmonxona mijozlarining manfaatlarini hisobga oladigan murakkablik va individuallik xususiyatlari bilan to'ldirish mumkin. Shu sababli, ko'rsatiladigan xizmatning sifati va narxini mijozlarning

talablarini qondirish darajasidan foydalangan holda baholash mumkin. Mehmonxona biznesidagi mas'uliyat markazlarining tarkibi boshqaruv hisobi va hisobotida ma'lumotlarni to'plash va umumlashtirish uchun asoslanadi, shu jumladan

- daromad markazlari (xona fondi, qo'shimcha xizmatlar va binolarni ijaraga olish bo'linmalari)
- xarajatlar markazlari (ma'muriyat, marketing bo'limi, texnik xizmat, kadrlar bo'limi, buxgalteriya hisobi).

Ixtisoslashgan adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish asosida boshqaruv hisobida qo'llaniladigan tushunchalarning qiyosiy tavsifi o'tkazildi, bu esa mehmonxona biznesiga nisbatan mas'uliyat markazlarining turlarini aniqlashtirish imkonini beradi (mehmonxona korxonalarining daromadlari yoki xarajatlarini olish uchun ma'lum biznes operatsiyalarini amalga oshiradigan bo'lim yoki bo'limlar guruhi, xizmatlar).

Shu bilan birga, mehmonxona biznesida boshqaruv hisobining o'ziga xos xususiyati alohida daromad markazlari va xarajatlar markazlarini aniqlashdir. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va Ozbekiston milliy standartlari yoki Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi Nizom talablarini umumlashtirish asosida ish boshqaruv hisobini yuritish uchun hisob siyosatini ishlab chiqish zarurligini asoslaydi . Ushbu hujjatda buxgalteriya hisoblarining ishchi rejasi, boshqaruv maqsadlarida hisobotlarni tuzish va taqdim etish tartibi , shuningdek, bunday hisobotlarni yangilash shakllari va muddatlari ko'zda tutilishi mumkin, shu bilan birga formatlar va yangilash davri o'zgaruvchanlik va samaradorlik xususiyatlariga ega bo'lishi kerak .

Mehmonxona biznesida boshqaruv hisobotini shakllantirish va takomillashtirish bo'yicha mavjud yondashuvlarni tahlil qilish asosida " Yagona" tizimdan foydalanishga asoslangan yondashuv sanab o'tilgan talablarga eng mos keladi. Bugungi kunda u odatda USALI deb ataladigan mehmonxona sanoati uchun yagona hisob tizimi xisoblanadi. Ushbu tizimning asosiy printsipiga muvofiq, boshqaruv hisoboti mehmonxonaning har bir bo'limi (daromad markazi

yoki xarajatlar markazi) uchun alohida tayyorlanadi, bu bizning mehmonxona biznesi uchun javobgarlik markazlarini belgilash bo'yicha pozitsiyamizga mos keladi. Bundan tashqari, ushbu tizimning o'ziga xos xususiyati moslashuvchan va mobil boshqaruv hisobotlarini yaratish qobiliyatidir, bu sizga o'z vaqtida va asoslangan boshqaruv qarorlari uchun ma'lumotlarni tezda olish imkonini beradi. Shunday qilib, USALI tizimini tegishli mehmonxona boshqaruvi tuzilmasi bilan mehmonxona biznesida ichki boshqaruv hisobi shartlariga moslashtirish mumkin boladi. Belgilangan mas'uliyat markazlari uchun mehmonxona korxonasining buxgalteriya hisobini boshqarish hisobotining USALI tizimining yagona xalqaro talablariga mos tuzilmasi va shakllari taklif etiladi. Mehmonxona xarajatlar markazlari mehmonxona mijozlariga xizmat ko'rsatishda bevosita ishtirok etmaydi, balki ishlab chiqarish bo'limlariga yordam beradi. Ushbu markazlar daromad keltirmaydi va bu bo'limlar rahbariyati faqat tegishli xarajatlarni nazorat qilish va ularni minimallashtirish uchun javobgardir. Xarajatlarni amalga oshiradigan mas'uliyat markazlarini tuzishda biz mehmonxona majmuasi xarajatlarining eng muhim guruhlarini aniqlash zaruriyatidan kelib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Astakhova, A. A. (2018), —Financial monitoring as a type of financial control, Innovative Science, 2, pp. 65-66.
2. Berdnikova, L. F. and Khokhrina, E. V. (2016), —Methodological aspects of assessing the financial condition of the organization according to the financial statements, Karelian Scientific Journal, 4(17), pp. 74-78.
3. Berezovskaya E. A. and Evstigneeva A. S. (2015), —Models and tools for assessing the probability of bankruptcy of an organization, International Scientific Journal "Symbol of Science", 12, pp. 96-98.
4. Bubnovskaya T. V., Levkina E. V. and Yakimova M. D. (2017), —Analysis of relative indicators of financial stability of the enterprise, Karelian Scientific Journal, 4 (21), pp. 312-314.
5. Erina E. S. (2017), Fundamentals of analysis and diagnostics of the financial

condition of the enterprise, MISI-MGSU, 97 p.

6.Zemskov V. V., Solov'ev A. I. and Solov'ev S. A. (2017), —Models for assessing the risk of insolvency (bankruptcy): history and modernity, Economics and Management, 6, pp. 91-100.

7.Kovan S. E. (2019), Prevention of bankruptcy of organizations, INFRAM Research and Publishing Center, 219 p